

NEDIM FILIPOVIĆ

NEKOLIKO DOKUMENATA O TRGOVINI ZA VRIJEME TURSKE VLADAVINE U NAŠIM ZEMLJAMA

Dokumenti koje objavljujem spadaju u materijal koji sam našao u Zadarskom arhivu u ljeto 1951 g., a koji govori o trgovini i trgovačkim vezama balkanskih zemalja, posebno Bosne i Hercegovine, sa dalmatinskim gradovima, kao i sa gradovima s druge strane Jadrana. Tih je dokumenata sedam.

Najstariji dokument datiran je 7 safera 930 g. (16 decembra 1523 g.), a najmlađi 19 muharema 1090 g. (2 marta 1679 g.). Znači, ovih 7 dokumenata obuhvataju vrijeme od početka vladavine Sulejmana Zakonodavca do pred veliki rat s Austrijom kojim se razotkriva i ubrzava naglo opadanje vojne sile i teritorije Turskog Carstva. To vrijeme od preko jednog i po vijeka pretstavlja onaj period u kome izgrađeni i prezreli turski feudalni sistem počinje da se na širokom planu raspada i razgrađuje, u kome se timarski sistem rastvara u čiflučenju takvom snagom i tako brzim tempom da tu pojavu ne može da spriječi ni komplikovani zakonodavni mehanizam doveden do vrhunca pod Sulejmanom Zakonodavcem.

Razumije se da 7 dokumenata ne mogu dati mnogo materijala za jedan tako buran i prilično dug period. Ali u njima ima nekih momenata koji bacaju karakterističnu svjetlost na to razdoblje.

Najstariji dokument od 7 safera 930 g. (16 decembra 1523 g.) osvjetljava trgovačke odnose između Dubrovnika i Turske carevine. On u prvom redu pokazuje da se vrijednost tkanina koje su Dubrovčani godišnje uvozili u Tursku Carevinu kretala oko 5 miliona akči. To se vidi iz visine trogodišnjeg dubrovačkog zakupa 2% carine na tkanine. Ta se carina davala u dva godišnja obroka po 50.000 akči. Dalje se vidi da je između Dubrovčana i turskih vlasti došlo do sukoba u pogledu visine carine. Carina je, suprotno Ahidnami, bila podignuta sa 2% na 5%. Takvo stanje trajalo je skoro 6 mjeseci. Najzad je na molbu Dubrovčana opet uspostavljena carina od 2%. Na ovakav pritisak Porte nailazimo često tokom 16 i 17 vijeka. Takav pritisak, pored toga što odražava težnje vladajućih krugova Turske carevine da učestvuju u što većoj mjeri u zaradi dubrovačkih trgovaca podizanjem carine i dobivanjem darova radi uspostavljanja ranije visine carine, pored toga što indirektno ukazuju na poljuljani monopolistički položaj Dubrovnika kao dobavljača italijanskog i zapadnoevropskog tekstila, usljed nastojanja zapadnoevropskih trgovaca da prodaju i razmjenjuju robu bez posrednika, ipak u prvom redu odražava sukob između Dubrovčana i domaćih trgovaca, kojima dubrovačko posredništvo ne samo da je počelo da biva nepotrebno, nego je postajalo direktna prepreka za razvitak njihovih vlastitih poslova. Na primjer, u Bosni i Hercegovini izrastao je sve moćniji sloj krupnih i srednjih trgovaca koji su htjeli i mogli da

uspostave direktne odnose sa Italijom i ostalim zemljama. Ako se čina u vidu koliko je sloj tih krupnijih trgovaca bio povezan sa krupnom feudalnom aristokracijom i državnim aparatom, koliko se s njima sve više prožimao baš u trgovačkim poslovima, onda se može shvatiti kako se to moglo odraziti u ovakvim mjerama Porte. Država je štitila domaće trgovce i zanatlije. To se vidi i u ovom dokumentu. Porta je uzimala 2% carinu na sirovine kao što su crvac, sirova koža, olovo, vosak. Ali od preradevina ili polupreradevina, kao što su sahtijan, štavljena koža, ona tu carinu nije uzimala. Kada je uvela carinu od 5%, Porta je podvela pod njen udar obje vrste izvoznih artikala iz svojih zemljama. A to je bilo na liniji koristi domaćih trgovaca koji su na italijansko tržište izlazili sa tim artiklima.

Što je Porta ipak redovno popuštala pred molbama Dubrovčana, razlog je to što se lijep dio zarade dubrovačkih trgovaca koncentrisao u godišnjem danku koji su Dubrovčani plaćali Porti. Dubrovčani su na povećanje carine reagovali tako što su tvrdili da će ih povećanje carine dovesti u takvo stanje da neće moći plaćati danak, razgolićujući na taj način težnju Porte za pojačanom eksploatacijom njihove privrede. U stalnom ratu u Podunavlju i Sredozemlju, Turska carevina je morala, naročito poslije gubitka prevlasti na moru, voditi računa o tako dobro oragnizovanoj trgovačkoj snazi, kakva je bila Dubrovnik, sa stoljećima izgrađivanim uporištima i vezama na Balkanu, Sredozemlju i Zapadnoj Evropi. Jadranska obala, čiji je dobar dio bio u rukama Mletaka, sile sa kojom je Turska Carevina često bila u ratu, pretstavljala je pluća za balkansko zaleđe. Dubrovnik je na toj obali bio otvorena luka za tursku trgovinu, koju je, kao i svu ostalu tursku privredu, stalni rat ometao i ograničavao.

To ograničavanje vidi se i u ovom dokumentu u činjenici da se zabranjuje izvoz olova i nekih drugih proizvoda važnih za vođenje rata. O tome se govori i u drugim našim dokumentima. U kanunama Bosanske live iz 1516 g. (Ömer Lutfi Barkan, Kanunlar I, str. 396), kao i u kanunama Bosanske live iz 1530 g. koju je objavio Branislav Đurđev (Gl. Z. M. za 1948 g. str. 189-200) ta je zabrana dobila zakonsku formulaciju.

Na nastojanje turskih vlasti da ograniče privilegije Dubrovčana i povećaju eksploataciju njihove privrede, Dubrovčani su odgovarali trgovačkom spekulacijom i krijumčarenjem zabranjene robe. To se i ovdje vidi iz zabrane Porte da Dubrovčani kao svoju prodaju robu stranih trgovaca koji se nalaze u karantinu, kao i u zabrani izvoza olova i drugog. Na kraju, Porta izuzima iz zakupa koji drže Dubrovčani mukatu voskara. Ta mukata ulazila je prije u zakup.

U glavnim trgovačkim centrima Turskog carstva Dubrovčani nisu uživali sniženu carinu od 2%. U Carigradu su plaćali 5%, a u Brusi i Jedrenu 3% carinu.

Drugi dokument govori o vremenu iz prve polovine vladavine Sulejmana Zakonodavca. U njemu se pominju dva datuma: 945 g. (od 30. V. 1538 do 19—20. V. 1539 g.) i 3 zilkade 934 g. (20. VIII. 1528. g.) koji isključuju jedan drugi s obzirom na sadržaj dokumenta. Svakako drugi, stariji, datum biće greška pisana. Mjesto njega trebalo bi da stoji pozniji datum od 945 g. O tome govori vrijednost zlatnika = 55 akči.

Iz tog dokumenta vidimo da je carinu na dubrovačkim vratima držao Manul sin Hrebljanov. Običaj da se zakup važnih mukata daje hrišćanima, tako širok u početku turske vladavine, vremenom se sve više sažavao. Dok su u 15 i u početku 16 vijeka, pa u izvjesnoj mjeri i za vladavine Sulejmana Zakonodavca, mukate zakupljivali domaći hrišćani, dalmatinski i mletački trgovci, koji su raspolagali većim kapitalom,

njih vremenom potiskuju muslimanski zakupnici iz redova trgovaca i s njima povezanih feudala. Međutim doznaje, povlačenje stranog hrišćanskog kapitala iz zakupa mukata odražava i nesigurnost i zastoje trgovine usljed dugotrajnih neuspješno vođenih ratova, koji su često stajali u znaku blokade turske privrede prema ostalim zemljama.

Iz dokumenta vidimo da su Dubrovčani pokušavali da izvoze olovo, ali da je ono plijenjeno uz naplaćivanje carine. Vosak i »srebrena pjena«, t. j. olovni oksid, gled upotpunjuju listu izvoznih artikala iz Turske Carevine.

Treći dokument datiran je 14 šabana 985 g. (27 oktobra 1577 g.). On govori o odnosu Dubrovčana prema turskim trgovcima i njihovoj robi. Na robu turskih trgovaca koju ovi prodaju u Dubrovniku ne uzima se carina. Isto tako nije uzimana carina na vosak carske raje. Pošto se radilo o sirovinama i polupreradevinama, Dubrovčani su imali razloga da takvu robu oslobode carine. Oni su dobar dio te robe prodavali u susjednoj Italiji, a jedan njen dio, prerađen u gotove proizvode ponovo su prodavali u zemljama Turskog carstva. Na robu pak koju su turski trgovci izvozili preko Dubrovnika u Italiju i druge zemlje Dubrovčani su uzimali carinu. Isto tako uzimali su carinu od trgovaca koji su preko mora dovozili robu. Carinu su uzimali od tovara i nisu o tom vodili defter. Prihodi od te carine ulazili su u harač i podmirivanje drugih troškova.

Dokument nam dalje daje podatke o soli u skladištima na dubrovačkim vratima i skelama Slanog i Neretve od koje ide $\frac{1}{3}$, odnosno $\frac{1}{2}$ Porti. O toj soli vodili su evidenciju i emini carskih hasova i Dubrovčani koji su na zahtjev emina vršili obračun i isplaćivali Porti njen dio u gotovom novcu uzetom za prodatu so. Ovi podaci su od važnosti za istoriju trgovine solju, koju su u velikim količinama trošile susjedne turske oblasti.

Četvrti dokument datiran je početkom šabana 999 (25 maja do 3 juna 1591). On predstavlja priznanicu datu Dubrovčanima za izručenu zaostavštinu trojice turskih trgovaca koji su umrli u Dubrovniku na povratku iz Mletaka. Uz ovaj dokument našao sam dva popisa te zaostavštine koji se po materijalnome sadržaju gotovo ne razlikuju jedan od drugoga. U prvom popisu data su puna imena trojice turskih predstavnika koji su pomenutu zaostavštinu preuzeli od Dubrovčana: Ahmed ibni Sinan, Salih ibni Sinan i Sulejman ibni Muhamed. To se vidi iz njihovih pečata. Za Sulejmana saznajemo da je glavni vratar bosanskoga beglerbega. U drugom popisu stoji za Sulejmana da je čehaja. Tu se vidi i ime pisara Ahmed ibni Velije. Formalno je navedena suma bala i topova čohe sve trojice trgovaca, koja se može izračunati i u prvom popisu. Pored toga je drugi popis providen istim onim pečatom kadije iz Novog, kakav se nalazi u zaglavlju našega dokumenta.

Ova dva popisa pomogla su nam da ispravimo nekolike greške u našem dokumentu. Tako npr. da ispravimo datum pisanja dokumenta koji je glasio: početkom šabana 909, što je očigledno greška pisara, ili da na jednom mjestu ispravimo broj bala i topova čohe prvog trgovca.

Pored ova dva popisa izvjesne detalje donosi jedan dokument iz Dubrovačkog arhiva koji mi je ustupio Hazim Šabanović. To je »Huruf Hasan-paše bosanskog« zaveden pod brojem 65a. Dokument je napisan 18 ramazana 999 godine (10 jula 1591 god.). To znači da je napisan 37—46 dana iza pisanja našega dokumenta. Njime Hasan-paša potvrđuje da su Dubrovčani predali zaostavštinu trojice umrlih turskih trgovaca njegovoj trojici opunomoćenika. Od njih je pak ta zaostavština preuzeta za Bosansku blagajnu. Kod Dubrovčana nije ništa ostalo. Dokument je izdat u Banja Luci.

Interesantan je podatak koji kaže da su pomenuti trgovci umrli sredinom mjeseca redžeba 999 godine (5 maja do 14 maja 1591 godine). Ova, reklo bi se, jednovremena smrt trojice trgovaca ukazuje na neku epidemičnu bolest koja ih je pokosila. S druge strane ovaj podatak ukazuje na brzinu kojom su turske vlasti reagovale kad se radilo o većoj zaostavštini koja je pripadala državnom fiskusu. Od prve vijesti o smrti trgovaca i njihovoj zaostavštini moglo je proteći kojih 20 dana do momenta izručenja robe povjerenicima bosanskog paše Hasana. To bi nas opet sa svoje strane moglo voditi mišljenju da su trojica umrlih trgovaca bili bosanski trgovci. Kao što je rečeno, njihova zaostavština pripala je Bosanskoj blagajni.

Ovaj dokument pominje novskoga kadiju Ahmed-efendiju, sa čijim je znanjem i uz čiji potpis i pečat napravljena isprava i popis stvari trojice trgovaca koje su predale ljudima bosanskog paše. To su pomenuta dva popisa (deftera) i ovaj naš hudžet (isprava) koji izdajemo. Kad pominje ljude bosanskog paše, dokument govori o Sulejmanu kao vojvodi.

Kad je riječ o zaostavštini, dokument je pominje kao čohu, kumaš, gotov novac i ostale krupnije i sitnije stvari.

Vidimo da ovaj dokument ne donosi detaljan popis robe iza umrlih trgovaca. On samo donosi podatke koji osvjetljavaju okolnosti koje su pratile ono što nas interesuje, a to su elementi koji nam direktno govore o trgovini likom ovih trgovaca i količinom i strukturom njihove robe i njihova prtljaga. Stoga se zadovoljavamo da objavimo samo gornje podatke iz njega, a ne cijeli dokument.

Što se tiče pomenuta dva popisa, to, kako dokument koji objavljujem, u pogledu osnovne materije, donosi sve ono što donose oba ova popisa, a uz to donosi tekst koji tu materiju uokviruje i objašnjava, smatrao sam da je nepotrebno da izdajem i ta dva popisa.

Za prvoga trgovca, Hodžu Husejna, kaže se da je imao uza se 20 tovara akči kada je krenuo na daleki put u Italiju. To je 2,000.000 akči, odnosno oko 17.000 zlatnika. Bez obzira da li je to njegov vlastiti kapital ili je udruženi kapital više trgovaca, očevidno je da se ovdje radi o vrlo krupnom trgovcu, čija pojava i kapital kojim raspolaže ukazuju na tendenciju za krupnijom akumulacijom trgovačkog kapitala.

Popis njegove robe od 69 balu, odnosno 138 topova čohe u 6 boja, 307 lakata crvenog damasta, 102 lakta satena u dvije boje, 472 lakta svile u 7 boja, pokazuju strukturu uvožene robe, govore za koga je taj uvoz namijenjen, nagovještavaju ukus potrošača itd.

I pregled njegove opreme potvrđuje da se radi o jednom krupnom trgovcu. Oprema je raznovrsna i bogata. S njome se miješaju artikli namijenjeni za prodaju i stvari za kućne potrebe. To sve daje s jedne strane sliku opreme bogatijih ljudi onog vremena, a s druge strane upotpunjuje listu uvoženih artikala, ukazujući da je ogroman dio uvoza sačinjavao tekstil.

Kako je iza njega ostalo samo 121 zlatnik, a dobar dio opreme mu je upotrebljavan, možemo zaključiti da je pretežni dio svote od 2,000.000 akči u navedenoj tekstilnoj robi, što nam pomaže da sebi stvorimo barem približnu predstavu o cijeni tekstilnih proizvoda.

Drugi trgovac, Mehmed Čelebija, ostavio je 21 balu, odnosno 42 topa čohe u 5 boja iste skale kao kod prvog trgovca (osim crvene boje). On osim čohe nema drugih tekstilnih artikala. Količina njegove čohe više nego tri puta je manja od količine čohe prvoga trgovca. No pored toga možemo reći da nije bila mala vrijednost njegove robe, da on nije bio sitan trgovac.

I njegova oprema je mnogo skromnija, te i ona ukazuje na razliku u bogatstvu između njega i prvoga trgovca. Ali zato ovdje ima uz opremu nekih vrlo karakterističnih sitnica, očevidno kupljenih u Italiji, koje upotpunjuju sliku koju daje oprema prvoga trgovca i, ukazujući na njegove porodične potrebe, donose nove detalje o strukturi uvožene robe.

I gotov novac — 50 zlatnika — koji je ostao iza ovoga trgovca samo potvrđuje rečenu gradaciju.

Iza trećega trgovca Jermena Murad-hodže ostalo je 13 bala, odnosno 26 topova čohe, istih boja kao i kod prvog trgovca, osim jedne boje (ružičaste).

Ni ovaj trgovac nema druge tekstilne robe do čohe. Ne pominje se ni njegova garderoba. Broj iza njega ostalih zlatnika iznosi 21.

Očevidno se ovdje radi o trgovcu koji je sitniji od obojice pomenutih trgovaca. Što se tiče čohe, to, ako uzmemo kao mjerilo količinu čohe drugoga trgovca, prvi trgovac ima 328,58% čohe drugoga trgovca, a treći ima, tek 61,9% čohe drugoga trgovca, odnosno prvi trgovac ima 3,28 puta više čohe nego drugi, a 5,3 puta više nego treći trgovac. Upada u oči, ako se uzme u obzir karakteristična cehovska šematičnost potreba srednjovjekovnih trgovaca, da se iza ove trojice trgovaca preostale sume gotovog novca odnose, kad se kao osnova uzme novac drugoga trgovca, kao 24 : 100 : 42, odnosno da je svota prvog trgovca veća 2,42 puta od svote drugoga trgovca, a 5,76 puta od svote trećega trgovca.

Šteta što nemamo popis robe više trgovaca. Ovako, ova gradacija ima sasvim usku relativnu vrijednost. Ona uglavnom ukazuje da su postojali krupniji trgovci sa velikim kapitalom, koji su daleko otkakali od srednjih i sitnih trgovaca. Ljestvicu gradacije i prema gore i prema dolje ovdje ne možemo pratiti.

Kao svjedoci u ovom dokumentu javljaju se trgovci iz Foče, Bileće, Skoplja, Soluna, Sofrije. Među svjedocima su i jedan čovjek bosanskog beglerbega, dva čauša i dva čovjeka umrlog Hodže Husejina. To su ona dva roba koje ovaj dokument u svom prvom dijelu spominje. Ovo pak potvrđuje karakterističnu pojavu zapaženu kod Turaka u doba velikih pobjedničkih ratova — da se robovi angažuju u zanatima i trgovini.

Poslije ova četiri dokumenta o trgovini 16 vijeka dolaze tri dokumenta koji osvjetljavaju trgovinu 17 vijeka.

Prvi od njih datiran je sredinom džemaziul ahira 1026 g. (15 do 25 juna 1617). Taj dokument s početka 17 vijeka malen je, ali je vrlo karakterističan. On pokazuje kako su proizvodi turskih kožarskih cehova išli preko Dubrovnika u trgovačke centre Italije. To indirektno baca svjetlost na stanje u cehovima koji u svom raslojavanju iz svog krila rađaju trgovce ili potpadaju pod uticaj i posredništvo trgovaca. Karakteristična je ovdje ličnost Ahmed-baše, čovjeka Hadži Husejina Širmerda, po kome ovaj šalje svoju robu u Ankonu.

Upada u oči kako gusarstvo — pošto su Turci izgubili prevlast na moru — koči tursku pomorsku trgovinu, a to Dubrovnik koristi da utvrdi svoj uticaj i značaj kod Turaka.

Drugi dokument je iz sredine 17 vijeka. To se vidi iz 2 njegova italijanska prevoda. Na poledini prvoga prevoda stoji: 1647 luglio, a u drugom prevodu: Egira 1057-Era N. 1647.

Ovaj dokument pokazuje kako se davno započeti antagonizam između dubrovačkih i turskih trgovaca razvijao. Dokument jasno pokazuje da je taj antagonizam naslijeđen iz prethodnog vijeka. On, u poredenju sa našim dokumentom od

16 decembra 1523 g., ukazuje na drugu stranu medalje: postupak Dubrovčana prema svojim turskim antagonistima. Dubrovčani, suprotno Ahidnami, uzimaju od turskih trgovaca koji idu sa robom u Ankonu carinu, tako da ovi plaćaju dvije carine: jednu carskom fiskusu, a jednu Dubrovčanima. Ali se Dubrovčani ne zaustavljaju na tome. Oni plijene robu i oduzimaju novac nađen u robi. Kolikve je to razmjere uzelo, pokazuje svota od 320 tovara akči koju su u toku 40 godina uzeli od turskih trgovaca u obliku carine i oduzetog novca. To znači prosječno 800.000 akči godišnje. A to, kada se uzme u obzir da dobar dio te svote pretstavlja carinu na izvezenu robu, kao i to da su tu robu u njenoj većini sačinjavale sirovine i polupreradevine, govori o znatnim količinama robe izvezene preko Dubrovnika u Ankonu. To potvrđuje jedan izvor iz druge polovine 17 vijeka, koji navodi da Ankona godišnje troši 700 tovara voska, 600 bala sahtijana, 3000 bala volovskih koža, 6.000 tovara vune.

Karakteristično je da su sva 53 potpisana trgovca koji se tuže na Dubrovčane — iz Bosne. Upadaju u oči dvojica trgovaca iz Ornice kod Foče. Njihova pojava potvrđuje, u skladu sa drugim izvorima, veliku prodornu snagu robno-novčane privrede. Nije bez interesa da se napomene da se među ovim trgovcima nalaze jedan bivši kapetan, jedan spahija i jedan čauš.

Treći dokumenat je datiran 19 muharema 1090 g. (2 marta 1679 g.).

On pokazuje kako je rat razorno uticao na trgovinu i kako se trgovačke veze u miru uspostavljaju. Upada u oči povećanje carine. Ono progresivno raste počevši od najskupocjenijih tkanina da bi kod skarlatne čohe iznijelo 50% ranije visine carine. To povećanje, pored toga što odražava pad turskog novca, izazvan osim unutrašnjih razloga i čitavom bujicom sa Zapada ubačenog falsifikovanog novca, kao i poskupljenje tekstilne robe, pokazuje da se politika suzbijanja stranih trgovaca nije usmjeravala samo protiv Dubrovčana. Da je to tako, ukazuje jedan drugi dokumenat iz 1671 g. Dok se povećanje carine na uvezeni luksuzni tekstil penjalo do 50%, dotle je carina na turske izvozne artikle ostajala ista.

Visina carine na pojedine artikle ukazuje na njihovu cijenu. Upada u oči velika, ponorna razlika između cijena uvezene tekstila i cijena izvoznih artikala iz turskih zemalja (voska, sahtijana, preradene kože, velenice). Tu razliku ne umanjuje činjenica da je carina na izvozne artikle iz turskih zemalja bila manja srazmjerno carini na uvožene luksuzne artikle. Ta razlika ukazuje na to koliko su strani trgovci učestvovali zajedno sa feudalnom turskom klasom u eksploataciji proizvođača ovih sirovina i polupreradevina u Turskoj Carevini seljaka i zanatlija, kolika je bila neraszmjera između stvarnih materijalnih mogućnosti dobrog dijela sitnih i srednjih feudalaca i njihovih potreba, te kako je to povećavalo eksploataciju i zloupotrebe nad radnim masama koje su bile lišene mogućnosti da pribavljaju za lične potrebe taj luksuzni tekstil, na koji je carina tako povećavana da je štitila njegove najbogatije i najluksuznije konzumente.

Sa primjedbama uz ovih sedam dokumenata htio sam da ukážem na to kako se u Zadarskom arhivu nalazi vrijednih izvora za istoriju trgovine u našim zemljama za vrijeme turske vladavine. Tamo se, po mome mišljenju, može naći materijal za promet na svim skelama duž Jadrana, mukate tih skela, lokalni promet zaleđa sa tim skelama, podaci iz potpune liste izvoza i uvoza, detaljna saopštenja o putevima koji su vodili u unutrašnjost Balkana sa stanicama i uporištima, obavještenja o hajdučiji koja je cvjetala na tim važnim privrednim arterijama i dostizala velike razmjere, blokirajući, naročito u doba većih kriza Turskoga Carstva, sav trgovački

promet s Jadranom. Dalje se tu mogu naći podaci o trgovcima i zanatlijama iz unutrašnjosti, o karavanama, cijeni transporta za pojedine relacije i drugi momenti važni za trgovinu i gradsku privredu uopšte.

Ja o tom svemu imam nešto prikupljenih podataka. Te podatke treba upotpuniti i što prije izdati. Time bi se učinio znatan doprinos za historiju trgovine za vrijeme turske vladavine.

1

Dok. 34, IV sv. Drag. arhiva

هو

هذه صورة¹⁾ الحكم السلطاني و الامر الحاقاني نقلت من اصلها بلا زيادة ولا نقصان و انا افقر الوری حسین بن حمزه المولی بنوه نیابة عفی عنهما العافی

مفخر القضاة و المحکام معدن الفضل و الکلام مولانا نوه قاضیسی دام فضله و دو برونیك قپو سنده اولان کرك آمینی زید قدره توقیع رفیع همابون واصل اولیجق معلوم اولاکه بوندن اقدم دو برونیك بکارنیك الیچیلری کلوب عهدنامه جدید ویرلدکده تاجرلرنیک ممالک محروسه مه²⁾ کتوروب صانتدقلری³⁾ قماشلرندن کمرکلری برقرار سابق یوزده اکیشر اچمه النہاسین طلب ادوب و کمروک محصولین اوچ ییلی اوچیوزنیك اچمه عامل اولوب مقاطعه یه⁴⁾ الالوم و عامله یرار کفیالر بولالوم و هر التي ایده بر التي بیك اچمه ویره لوم دیوماتم اولدقلری اجارن کمرکلری یوزده اکی اچمه اولوب و التزاملری قبول اولنوب عهدنامه لرینه قید اولنشدی بعده مذکورلرک قماشلرندن یوزده بشر اچمه النہاسین امر ادوب مقاعله رفع اولنوب یوزده بشر اچمه المتق ایچون سیزه حکم کوندرلشدی و مقدما کمرکلری یوزده اکیشر ایکن برون اوته الوب کتدوکلری اسبابدن کوکزدن و دریدن و قورشوندن و شمع غسلدن یوزده اکیشر اچمه کمرکلری النوب و صحتیان و مشین و سایر خردواتدن کمرکلری النیبوب قماشلرنیک کمرکلری بشر اچمه اولیجق ذکر اولان اسبابلرک جمله سندن دخی برون اوته ایلتد کلرنده یوزده بشر اچمه کرك التیق امر اولنشدی حالیا مذکور دو برونیك بکارنیك الیچیلری جوکو قوبوچیک و نقولا صورقوچویک درگاه معلومه کلوب تاجرلرومزمک نوماسلرندن یوزده بشر اچمه کرك الندوغی سبدن متحمل اولیوب پراکنده اولتی استرلر هر ییل استانه سعاده ویردو کز خراجزی تاجرلرومزم ممالک سلطانیده تجارت اتد کلرندن تحصیل ایدرز انلر پراکنده اولیجق میری یه عائد اولاجق کمرکه ضرر و خراجز تحصیلنه دخی قدرتمز اولمز دیوب قضیه لری پایه سریر اعلامه عرض اولندقدنه سنه ثلثین و تسع مائه محرمک یدنجی کوننده مزبور تاجرلرک عهدنامه لری مقرر قلندی بیوزدم که سنکه امین سین دو برونیك تاجرلرنیک اوتهدن برو کتورد کلری قماشلرندن دو برونیك قپوسنده نسنه طلب اتمیه -ن دکیزدن و قورودن قماشلرندن ایلدوب صانتدقلری یرلده عامل اولانلاره یوزده ایکی اچمه حسابی ازده کمرکلرین ویره لراما دو برونیك تاجرلرندن غیری قرنتین تاجرلرنیک قماشلرندن شمیدیکین النوکدوکی ازده

¹⁾ U originalu: صورت

²⁾ U dok. stoji: محروسه

³⁾ U dok. stoji: صانتدقلری

⁴⁾ U dok. مقاطعاه

یوزده بشر اچیه کمرکلرین الدرہسز و مذکور دو بروینک تاجرلرینک برودن اوتہ الوب کتدکلری اسبابلرندن داخلی اولدن کمرک ویروکلد کلری نسنہلردن کماکان یوزده اکیشر اچیه حسابی ازہ کمرکلرین الدرہسن شول نسنہ لردنکہ اولدن کمرک النوکلمش اولانلردن خلاف قانون کمرک الدرہسز سن اما قورشون الوب کتتک ممنوعدر برودن اوتہ قورشون وسایر ممنوع اولان نسنہلری الوب کتتکلر الوب کیدہ جک اولورلر یسہ کہ ظاهر اولا کرفت اتدرب درکاه معلامہ عرض ایدهسن و ذکر اولان کمرک مقاطعہسی^۵ کیرو عہدنامہلری موجبہ مقرردر تحویل تام اولدقدنصکر کیرو عامل بولوب صتال و ہر التی ایده برقسطنین ادا اتدہلر تعلق ایدوب ویرمزلیسہ کفیللرندن تحصیل اتدہلر و سابقا بشر اچیه التیق امر اولندوغی تاریخندن کہ تسع (و) عشرين و تسع مائہ جمادی الآخرینک اون انجی کونہ در اشبو محرمک یدنجی کونہ کلنجہ واقع اولان ایلرک قسط الیومی دخی عامل اولانلردن تحصیل اتدہلر تعلق ایدرلریسہ کفیللرندن تحصیل اتدہلر مقاطعہ مز سابقا بوزاشدی نسنہ کچورمدک دیو تعلق ایدرلریسہ عمل اقیہ سن زیرا عہدنامہلری بو شرط ازہ مقرر اولشدر تعلق اتدہمیوب ذکر اولان ایلرک قسطنین البتہ تحصیل اتدہسز سن و مذکورلہ حوالہ وارمیوب ہر آتی ایده بر قسطنین خزائہ عامرہیہ^۶ تسلیم ایدهلر و مذکورلرک تاجرلری حیلہ و تلبیس ادوب سایر فنکارلرک متاعن کمرک ویرمک ایچون بیژوم در دیو صورت ادوب کچورمیار شویدکہ حیلہلری ثابت و ظاهر اولا کرکی کبی حقلرندن کلنوب و اول متاعی کرفت اتدہسز و دکیزدن وقورورن استانبولہ متاع کتوروب صاتدقارندہ یوزده بشر اچیه و بروسادہ وادرنده یوزده اوچر اچیه حسابی ازہ کمرکلرین ویرہلر ذکر اولان اوچ یرک کمرکی بونلرک مقاطعہلرندہ داخل دکلدر خزائہ عامرہ ایچون ضبط اولنہ و بوندن اقدم دو بروینک بازکاملری صاتدقاری متاعک عامللرہ صاتلان کمرکی مقاطعہ سندہ^۷ موخائہ مقاطعہسی^۸ بلہ داخل ایدی بونلرک مقاطعہ سندہ داخل^۹ دکلدر همان یوزده اکیشر اچیه کمرک صاتدقارندہ الدقاری مومی بوسنہ و ہرسک سنجاقلرندہ اولان میری شمع خانہلردن صاتون الار و قنقی موم خانہدن الورلریسہ امینندن تمسک الوب کوستہلر موخائہدن خارج یردن صاتون الوب کیدہ جک اولورلر یسہ کہ ظاهر اولا کرفت اتدہسز و بو حکم آلرندہ ابقا ادہسن شویلہ بلاسن علامت شریفہ اعتقاد فلاسن تحریراً فی الیوم السابع من شهر صفر المظفر سنہ ثلثین و تسعمائیہ بمقام قسطنطیہ

Prevod

Ovo je kopija sultanske zapovijedi i carske naredbe prenesena iz svoga originala bez dodavanja i izostavljanja. A ja sam najponiznije stvorenje Husejin sin Hamze zadužen kao naib Novoga — neka im je obojici od boga prosto.

^۵) U dok. stoji: مقاطعہسی.

^۶) U dok. stoji: عامرہ.

^۷) U dok. stoji: مقاطعہسندہ.

^۸) U dok. stoji: مقاطعہسندہ.

^۹) U dok. stoji: دخل.

Ponosu kadija i sudija, rudniku vrline i riječi, našem gospodinu kadiji Novog — neka mu potraje vrlina — i eminu carine na dubrovačkim vratima — neka mu se poveća moć. Kad dođe uzvišenj carski znak, neka se zna:

Kako su prije ovoga došli izaslanici dubrovačke gospode i zatražili, kada je izdavana nova ahidnama, da se kao carina od tkanina njihovih trgovaca koje ovi donose u mođe bogom štice zemlje i prodaju uzima kao i prije po 2 akče na 100 akči, te kako su postali zakupnici, s time da kao amili uzmu za 300.000 akči pod trogodišnju mukatu prihod od carine, da nađu vrijedne jamce amilu i da jednom u 6 mjeseci dadu 50.000 akči, uspostavljena im je carina 2 akče na 100 akči, a zakup im je prihvaćen, i to je zavedeno u njihovu ahidnamu.

Poslije je naređeno da se od njihovih tkanina uzima po 5 akči na 100 akči, mukata je ukinuta, a vama je poslana zapovijed da se uzima po 5 akči na 100 akči.

Dok im je prethodno carina bila po 2%, pobirana je od njih na njihove robe koje su ovdje uzimali i s njima išli prijeko: od crvca, sirove kože, olova i voska carina po 2 akče na 100 akči, a nije pobirana od sahtijana, prerađene kože i ostale sitnije robe.

Čim je pak carina na njihove tkanine bila po 5 akči (na 100 akči), naređeno je da se i od svih njihovih pomenutih roba, kada ih odavde nose prijeko, uzima na 100 akči po 5 akči carine.

Sada su došli na moju Visoku Portu izaslanici dubrovačke gospode Đoko Kobović i Nikola Sorkočević i rekli su: »Usljed toga što se od tkanina naših trgovaca uzima po 5 akči na 100 akči carine, to im je nepodnošljivo i oni hoće da se rasture. Mi svoj harač koji svake godine dajemo Srečnoj Porti prikupljamo od trgovine koju vode naši trgovci u carskim zemljama. Čim bi se oni rasturili, bila bi šteta za carinu koja bi pripadala carskom fiskusu, a i mi ne bismo bili u stanju da prikupimo svoj harač.« Kada je njihova stvar izložena podnožju moga uzvišenog prestola, dana 7 muharema 930 g. (16 novembra 1523 g.), potvrđena je ahidnama pomenutih trgovaca.

Zapovijedio sam da ti koji si emin ne tražiš ništa na dubrovačkim vratima od tkanina dubrovačkih trgovaca koje oni donose izprijeka ovamo. Neka carinu na tkanine koje donose morem i kopnom daju na mjestima na kojima ih prodaju onima koji su amili, po računu 2 akče na 100 akči. Ali, da narediš da se, izuzevši dubrovačke trgovce, od tkanina trgovaca u karantinu uzima, kao što se dosad obično uzimalo, po 5 akči na 100 akči.

Da narediš da se i od robe dubrovačkih trgovaca koju uzimaju isprijeka i s njome ovamo idu uzima carina po računu 2 akče na 100 akči, kao što je i prije bilo, od onih stvari na koje su ranije obično davali carinu; da ne dozvoliš da se protuzakonito uzima carina od onih stvari od kojih se obično ranije nije uzimala. Ali je zabranjeno uzeti olovo i s njime otići. Neka olovo i druge zabranjene stvari ne uzimaju odavde i ne idu prijeko. Ako bude takvih koji bi ih uzimali i išli, i to bude očevidno, naredi zapljenu i o tome podnesi pretstavku mojoj Visokoj Porti.

Ponovo je shodno njihovoj ahidnami potvrđena mukata pomenute carine. Pošto zakupni rok ističe, neka se ponovo nađe amil i (mukata) proda. I neka se svakih šest mjeseci naplati jedan njen obrok. Ako bi oni (amili) zavlačili i ne bi ga dali, neka se naplati od njihovih jamaca. Neka se naredi da se od onih koji su zakupci pokupe i dnevni obroci mjeseci koji padaju od datuma kada je ranije bilo naređeno da se uzima po 5 akči (na 100 akči) — a to je na 12 dan džemaziul ahira 929 (28. IV. 1523) do 7 dana ovoga muharema (16. XI. 1523). Ako budu zavlačili, neka se naredi da se

pobere od njihovih jamaca. Ako budu zavlčili govoreći: »Mukata nam je ranije prekinuta, nismo ništa pobirali.«, (po tom) da ne postupaš, jer im je ahidnama pod tim uslovom potvrđena. Ne dopusti da zavlče i svakaako naredi da se pobere obrok navedenih mjeseci. Neka pomenuti predaju carskoj blagajni svakih 6 mjeseci jedan svoj obrok, a da im ne ide za njegovu naplatu ovlašteno lice. Neka njihovi trgovci ne varaju i ne podvaljuju i neka, kao da je ova tobože njihova, ne proturaju robu ostalih Franaka, kako ovi ne bi davali carinu. Ako pak njihova prevara bude jasno utvrđena, neka se kako treba kazne, a ti naredi da im se roba zaplijeni.

Kada morem i kopnom donesu u Carigrad robu i prodaju je, neka dadu carine 5 akči na 100 akči, a u Brusi i Jedrenu po računu 3 akče na 100 akči. Carina pomenuta tri mjesta ne ulazi u njihovu mukatu. Neka se uzima za moju carsku blagajnu. A prije je mukata voskara također ulazila u mukatu carine na robu koju su prodavali dubrovački trgovci a koja (mukata) je prodavana amilima. To ne ulazi u njihovu mukatu. Samo im je prodana carina od po 2 akče na 100 akči. Neka vosak koji uzimaju kupe od carskih voskara u sandžacima Bosanskom i Hercegovačkom. Od koje god voskare budu uzeli, neka od njenog emina uzmu potvrdu i neka je pokažu. Ako bi bilo takvih koji bi ga uzimali negdje van voskare, a to bude očevidno, naredi da se zaplijeni. Ostavi ovu zapovijed kod njih. Tako znaj. Osloni se na časni znak.

Pisano 7 dana pobjedonosnoga mjeseca safera godine 930 (16 decembra 1523 g.) u mjestu Carigradu.

2

Dok. 25/1, IV sv. Drag. arhiva

درگاه معلايه و بارگاه اعلايه لا زال عالیا و عن نكبات الذهر خالياً عرض بنده. بيقدر بودر که حالیا حسین نام بنده شاهي يدندن حکم شريف وارد اولب سابقاً دو برونيک قپوسی کمرکن سنه خمس واربعين وتسعمائه ده مقاطعه ده دوتان منول ولد حربلان تحویلندن زتوه قاضیسی و نوه نایبک درگاه معلايه کلان محاسبه لرنده حين تفتيشده دو برونيک تاجرلری ذمتنه کرفتدن یوز ايکمی یوک قورشون و اکی یوز یوک برچاریک مرده سنک و تفاوت شمع غسل کمرکندن یوز قرق یدی بيک الی ایچه ظاهر اولدوغی مقید بولنوب مبلغ مزبور دن سنه اربع و ثلاثين و تسعمائه ذی القعدة سنک اوچنجی کوننده مزبور افرنج تاجرلرندن مارو لوقه يدندن درت یوز سکهء حسنه که الی بشر ایچه دن یکر می اکی بيک ایچه اولور خزانهء عامره مه تسلیم اولنشيیدی ایله اولسه ذکر اولنان تجارک تسلیاتارندن غیری ذمتارنده یوز یکر می بش بيک الی ایچه باقیری اولوب بوندن اول تحصیل ایچون دفعا تيله قوللرمله احکام شريفه کوندریلوب تحصیل اولنمیوب باقی قلوب بودفعه تحصیل ایچون امر اولنغین امتثالاً للامر العالی غلام مزبور ایله مقاطعات ناظری حسن بنده لریله دو برونيکه و اریلوب دو برونيک بکلرندن باز کانیلری و ذکر اولنان ایچه طلب اولندوقده دو برونيک بکلری طرفندن لوقه سرافین و پاوال غرادیک نام بکلری کلوب جواب و یروب دیدلر که تاریخ مزبور دن بوزمانه کلنجه مرور زمان اولمشدر اول باز کانیلر کیلدر و از لرنده قچر ایچه واردر اسامیلری دفتری اولنجه بزلمز و درت یوز فلوری و یرن مارو لوقه کیم ایدوکن بلمز و کرفت اولان قورشون و

¹⁾ U dok. stoji: دفتر

مردہ سنک خصوصندہ داخی وجہ مشروح اوزرہ بلمز دیو جواب و یروب و بوجوابزدر دولته مفصلاً وقوعی اوزرہ عرض اولنسون بوخصوصیچون المزدہ اولان بعض تمسکاتمز ایله دردولته تکرار ادمز کوندر ذمہ اسامی دفترنه مراجعت اولنسون تمسکاتمزہ و جوابزہ کورہ دردولتہ ہرنوجہلہ امرشریف صادر اولورسہ امرشریفہ اطاعت ایدرز دیوتطنی جواب و یردکلرندہ جوابلری سدہ سعادته عرض اولتقی لازم اولب فی الواقع بوخصوصہ اسامی دفتری اولینجہ ذکر اولنان اچہ کیاردن طلب اولناسی و تحصیلی مشکلدرد شولکہ واقعہ الدرباب معالیہ عرض اولندی باقی فرمان درکاه معالیہ منوط و مفوضدر

اققر العباد عبد المطلب النائب بنوہ

Prevod

Uzvišenoj Porti i visokom dvoru — neka je neprestano uzvišen i pošteđen od nedaća vremena — pretstavka najneznatnijeg roba je ovo:

Sada je stigla čestita zapovijed po carskom robu Husejnu. U obračunima neretvanskog kadije i novskog naiba koji su došli Uzvišenoj Porti zapisano je da se u vrijeme inspekcije pojavilo 147.050 akči kao dug dubrovačkih trgovaca od carine zaplijenjenih 102 tovara olova, 200¼ tovara srebrene pjene i razlike u vosku, sa tahvila Manula sina Hrebljanova koji je ranije u 945 godini (od 30. V. 1538. do 19—20. V. 1539.) držao pod zakup carinu na dubrovačkim vratima. Od pomenute svote predato je mojoj carskoj blagajni dana 3 zil-kade godine 934 (20. VIII. 1528.) iz ruku franačkog trgovca Maro Luke 400 zlatnika, što po 55 akči čini 22.000 akči. Dakle, ostalo je na dugu kod pomenutih trgovaca, pored njihovih isplata, 125.050 akči. Prije ovoga su u više navrata po mojim robovima slate čestite zapovijedi da bi se to pobralo, ali nije pobrano već je ostalo.

Pošto je ovaj put naredeno da se pobere, shodno uzvišenoj zapovijedi, otišlo se u Dubrovnik sa carskim slugama, pomenutim robom i inspektorom mukata Hasanom. Kada su od dubrovačke gospode zatraženi njihovi trgovci i rečeni novac, došli su od strane dubrovačke gospode Luka Serafin i Paval Gradić i odgovorili su: »Od pomenutog datuma do ovog vremena stvar je zastarjela. Mi ne znamo ko su oni trgovci i po koliko su akči dužni dok ne bude popisa njihovih imena. Ne znamo ko je Maro Luka koji je dao 400 zlatnika. Takođe ne znamo na rečeni način o zaplijenjenom olovu i srebrenoj pjeni. Neka se ovaj naš odgovor opširno, onakav kakav je, podnese na Srećnu Portu. Ponovo radi ove stvari pošalji na Srećnu Portu našega čovjeka sa nekim našim ispravama koje posjedujemo. Neka se konsultuje defter dugova po imenima. Kakva god prema našim ispravama i prema našem odgovoru izade čestita zapovijed, mi ćemo se čestitoj zapovijedi pokoriti.« Kad su dali tako otsječan odgovor, bilo je potrebno da se njihov odgovor podnese pragu sreće. Dosta, dokle god u ovoj stvari ne bude deftera po imenima, teško je [reći] od koga sve da se traži i pobere pomenuti novac. Uzvišenoj Porti podnesena je stvar onakva kakva je. Uostalom zapovijed zavisi od Uzvišene Porte i preporučena je njenoj brizi.

Najskrušeniji rob Abdūl Mutalib, naib u Novom.

Dok. 18/a, III sv. Dragom. arhiva

درگاه معلا و بارگاه اعلايه لازال عالیاً عرض بنده. بمقدار بودرکه دستور مکرم وزیر سنان پاشا
یسرالله فی الدارین ما یرید وما یشاء حضرتلرینک جانبدن مباشر اولان قدوة الاماثل و الاقران منصورنام زعیم
وحواله تعیین اولتان درگاه عالی چاوشلرندن حسن نام چاوش بنده لری یدندن بو بنده لرینه ویکي بازار قاضیسی ایله
چاینجه دن منفصل اولان مولانا نصح نام دعاچایرینه خطاباً امرشریف واجب الاتباع وارد اولوب ذل الله
همايوننده لواء هرسک مقاطعا تنه نیجه ییلدن بروناظر اولان می شاهک تفتیشی فرمان شریف اولوب زمان نظارتده
دوبرونیکدن نه قدر تجار مرور ایلدیسه دوبرونیک کتزی و بکلرین کتوردب کمرک خانه لرنده یازدقاری دفترک
بر صورت¹⁾ دفترلرین صحت اوزه یازدرب مزبورله و یره سز شویله که لازم اولان دفترلرک (صورتلرین) امر
شریف اوزره ویرمکدن تعلل ایدرلرسه اسماری اوزره یازوب قومعه عرض ایده سز دیو فرمان اولتغین امتثالاً للامر
العالی قلعه دوبرونیکه واریلوب اوچ کون علی التوالی مجلس اولوب قلعه مزبوره بکلری دعوت اولندقدنه بکلری
جانبدن مارو چویان و یعقوب اندون و نیکشه جونو و نیکشه ماتو و میحویان مارقو و اندریه دامیان و لاستنلر
کلوب امر اولتان دفتر خصوصنه جواب و یرمکه بکلرومز بزى تعیین اتمشدر بزم جوابز انلرک جوابیدر دیو
مهرر تمسک دخی کتورد کلرندن صکره فرمان شریف موجبجه قلعه لرینه واریلوب قره دن و دریادن کلن
تجارک یوکلرندن وبال مومندن کمرک خانه لرنده الدقاری کمرک و ملح مناصفه و مثالشه دفترلرینک بر صورتلری
طالب اولندقدنه ذکر اولتان ایولاستلر جواب و یروب ایتدیله که سعادتلو پادشاه عالم پناه حضرتلرینک رعایاسندن
قره دن حصارمزه کلن تجارک یوکلری که قلعه زده فروخت اولنه کمرکن المزز اگر حصارمزه صاقیوب کمی یه
قیوب دریا ایله اخر ولایتده صاتمغه کیدنک و دریادن قلعه مزه کان تجار متاعنک کومرکلرین الورز فاماً دفتر
دوتمزز تجارک قچ یوک اشیاسی واریسه صایوب کمرکن الوب برقچ ایولاستن تعیین اولتشدن واقع اولان کمرک اچمه
سن قبض و جمع ایدوب برصدوغه قوه رز ماه بامه انک یدندن خزینه داره تسلیم اولنوب خراجاته و سایر خرج
ایچون حفظ اولنور دفترین دوتمزز و قلعه دوبرونیک قوموسنده واقع اولان انبارده و نرتوه و اسلانه نام اسکله لرده
مناصفه و مثالشه اوزره ضبط اولتان طوزک خواص همایون امیناری و بزداخی دفترین دوتارز امنا قسمت طلب
اتدقچه حساب اولنوب نه مقدار طوز فروخت اولنوب اچمه جمع اولتمش ایسه حصه میری امنایه تسلیم اولنوب
تمسک آلورز کندو حصه مزى بزرکندومز قبض ایدرز دیو اون طقوز سنه نک کندولر یازدوغی دفترلر و حصه
میری بی امناء²⁾ قبض ایتدکه و پردوکی تمسکاتن ابراز ایدوب و سعادتلو پادشاه عالم پناه رعایاسندن اولوب
قره دن کلن بال مومندن بز باج المزز و بزم رعایا مزکتورد کلری بال مومی باجن مقاطعه ایله هرسته ایچلمزدن
برکسنیه و یوروز هر پرسته ده اجمالاً نه مقدار یوک واقع اولدیسه کندو خطاری³⁾ ایله اون طقوز سنه دن برو واقع

¹⁾ U originalu stoji: صوتک²⁾ U originalu stoji: امناء³⁾ U originalu خطلری

اولان بال مومی دفترلرن دخی مهرلری ایله تسلیم اتدکلرنده فرمان شریف و وجبنجه بر نسنه کتم اولنوب⁴)
 وزیاده نقصان اتدکلرینه دین وافیلری اوزره التی سنه دخی یمین وریلوب دفترلری النوب و هر سنه نه مقدار طوز
 حاصل اولوب و نیجهیه فروخت اولنوب و نه مقدار آنچه قبض اتدکلرینه امناسنک و یردکلری تمسکاتک صورتی
 یازیلوب مهرلنوب و امضالنوب مباشر تعیین اولنان منصور بنده لرینه تسلیم اولنغین ۱۰ هو الواقع پایه سریر اعلایه
 عرض اولندی باقی فرمان درعدکدر حررفی ۱۴ شهر شعبان المعظم سنه ۹۸۵ در کاه سعادتته ویریلن عرضک
 تبدیل و تغییرندن احتراز ایلدکلری اجلدن ذکر اولنان عرضک صورتی اخراج اولنوب دربرونیک بکلری بدلرینه
 ویرلدی

اضعف العباد سنان چاوش ناظر مقاطعات⁵) لواء هرسک و غیره

اضعف العباد نصح المنفصل عن قضاء چاینجیه الامور بهذه الامور

بنده کتبر منصور

بنده سنان

Prevod

Uzvišenoj Porti i visokom dvoru — nekta je vječno uzvišen — pretstavka najpovornijeg roba jest ovo:

Upućena meni robu njegova veličanstva i vjernim njegovim slugama novopazarskom kadiji i prečasnom gospodinu Nesuhu uklonjenom s položaja čajničkog kadije stigla je čestita zapovijed kojoj se treba pokoravati po slugama njegova veličanstva, uzoru sebi sličnih i jednakih zelimu Mensuru koji je mubašir (izaslanik) od strane slavnog uzora njegove ekserencije vezira Sinan-paše — nekta mu bog olakša na oba svijeta: ono što hoće i želi — i Hasan-čajušu koji spada u čauše Visoke Porte, a koji je određen kao havale (pobirač duga) i ovačio je bilo naredeno: »Moja je čestita zapovijed da se inspicira Memi-Šah koji je već mnogo godina nazir mukata Hercegovачke live. Koliko god je u vrijeme njegova nadzorništva prošlo trgovaca kroz Dubrovnik, pošto pozovete dubrovačkog kneza i gospodu, naredite im da od deftera koje su o tom vodili u svojoj carinarnici prepisu po jednu kopiju i dajte (te kopije) pomenutima. Ako oni (tj. Dubrovčani) budu oklijevali da dadu kopije potrebnih deftera prema čestitoj zapovijedi, popišite ih po imenima i dostavite im na moju Portu«.

Zbog toga se shodno uzvišenoj zapovijedi otišlo u tvrđavu Dubrovnik. Vijećalo se tri dana neprestano. Kada su pozvata gospoda pomenute tvrđave došli su od strane njihove gospode vlastela Maro Čojan, Jakob Andon, Nikša Džono, Nikša Mato, Mihojan Marko i Andrija Damjan. Pošto su donijeli i pečatom providenu

⁴) U originalu najpre stajalo: اولنوب pa onda izvršena ispravka iznad te linije teksta.

⁵) U originalu stoji: الناظر المقاطعات

ispravu rekavši: »Naša su nas gospoda odredila da damo odgovor u pogledu deftera (popisa) koji se naređuje, to je naš odgovor njihov odgovor.«, otišlo se saglasno čestitoj zapovijedi u njihovu tvrđavu. Kad je zatražena po jedna kopija deftera carine koju su uzimali u svojoj carinarnici od tovara i voska trgovaca koji dolaze kopnom i morem i uzimanja polovine i trećine od soli, pomenuta vlastela odgovorila su rekavši: »Ne uzimamo carinu od tovara trgovaca koji dolaze kopnom u našu tvrđavu a raja su njegova veličanstva srećnoga cara utočište svijeta, ako se prodaju u našoj tvrđavi. Carinu pak uzimamo od onoga ko ih ne prodaje u našoj tvrđavi već ih stavlja na brod i ide preko mora da ih proda u drugoj zemlji, i od robe trgovaca koji morem dolaze u našu tvrđavu. Ali ne vodimo o tome defter. Koliko god trgovac imadne stvari, mi ih izbrojimo i na njih uzmemo carinu. Za što je određeno nekoliko vlastelina. Novac od carine uzmemo, saberemo i stavimo u jedan sanduk. Iz mjeseca u mjesec novac se iz njihovih ruku predaje blagajniku i čuva se za harače i drugi trošak. O tome ne vodimo defter. Emini carskoga hasa, a i mi takođe vodimo defter soli koja se polovljenjem i trećinjenjem uzima u skladištu na dubrovačkim vratima i skelama Neretve i Slanog. Ukoliko emini zatraže diobu, izvrši se obračun, te koliko god je soli prodato i skupljeno novca, carski dio predaje se eminima, a mi uzimamo priznanicu. Sopstveni dio mi sami uzimamo.« Pokazali su priznanice emina koje su ovi davali kada su uzimali deftere koje su oni sami (tj. Dubrovčani) u toku 19 godina pisali, i carski udio. »Mi ne uzimamo carinu na vosak koji pripada raji srećnog cara utočišta svijeta a dolazi kopnom. Carinu na vosak koji donosi naša raja dajemo pod mukatu svake godine nekom između nas.«

Pošto su, kada su predali i deftere o vosku sa svojim pečatima, vodene već 19 godina njihovom vlastitom rukom, ma koliko tovara da je bilo ukupno svake godine, — napisane kopije priznanica koje su davali njihovi emini o tome da su po njihovom zakonu i zakletve davane 6 godina da shodno čestitoj zapovijedi nije ništa prešućeno, da nisu pravili veće manjke, da su im uzimani defteri, o tome koliko je svake godine proizvedeno soli, po koliko je ona prodavana, koliko su novca uzimali — i pošto su providene pečatom, potpisane i predate robu negova veličanstva Mensuru koji je određen za mubašira, o svemu tome podnesen je izvještaj podnožju uzvišenog prestola. Uostalom, zapovijed pripada vratima pravde. Napisano 14 poštovanog mjeseca šabana godine 985 (27 oktobra 1577 god.).

Najponizniji rob Sinan čauš, nadzornik mukata Hercegovačke live i drugdje, najponizniji rob Nesuh uklonjen s položaja kadije Čajniča, zadužen ovim poslovima, ponizni rob Mensur, rob Sinan.

4

Dokumenat, bez sign., VI sveska Carte turche

هو

ماهو المجرر فيه مقرر عندى وانا الفقير احمد بن ولى المولى بقضاء

نوه عنى عنهما

Pečat: هیچ کس ندیدم که کمتر از بنده ست

الفقير احمد بن ولى

۰۰۰ راکی^۱) موجب رضای خداست

^۱) Nečitljivo.

سبب تحریر کتاب و موجب تسطیر خطاب بودرکه

حاليا بوسنه بیکار بیکسی اولان حسن پاشا یدرہ اللہ تعالیٰ فی الدارین مایشاء حضرتلرینک مهر شریفلرله مختوم و دفترداری اولان محمد چلبی افندینک امضاسیلہ ممضی زعیم سلیمان بیک یدندن بو ققیتره خطاب ایدر مکتوب شریفلری وارد اولوب مضمون منیفنده مندرج اولان بودرکه بوندن اقدم یکریمی یوک مقدار اچمه ایله دیار فرنکستانه تجارت ایدن خواجه حسین نام کسنه فوت اولوب یتیم دنک اسکراتلر چوقه سی و ایکی دنک قوماشی و ایکی نفر عبد مملوکی و سائر نقود و اسبابی دو بروینک کنزی و بیکلری معرفتله دفتر و محفوظ اولدوغی استماع اولندوغنه بناء بو خصوص ایچون افتخار الاماجد و الاعیان سر بوبان زعیم سلیمان زید مجده ارسال اولوب و بو خصوص ایچون سیزه تذکره تحریر و ترقیم اولوب دو بروینک کنزی و بیکلری نه داخی کوندر یلمشدر و صول بولدقده لازم و مهم اولان بودرکه بو خصوصه اوکات و جهله مقید اولوب هر نه و جهله اقتضا ایدر ایسه حالیا دو بروینک ناظری اولان فخر الاقران چاوش صالح زید مجده و امینی اولان زعیم احمد چلبی معرفت و رضالریله متوفاء مزبور تاجرک بالجمله اسباب و اچمه سی هر نه بولنور ایسه نقیر قطمیر قلیل کثیر دفتر و ارسال و ایصالی باندہ دقت تام و اهتمام مالا کلام ایدہ سز بونک کبی خصوصلر فرائط طائفه سنک الرینده اولان عهدنامہ سلطانیده اوکات و جهله مشروح و موکد بیور یلمشدر اولیه که اہمال اولنه دیو مسطور و مقید بولغین امتثالا بالکتوب العالی قلعه دو بروینک و اریلوب مزبور زعیم سلیمان بیک و ناظر صالح چاوش و زعیم احمد چلبی امین نام کسنہ لر ایله دو بروینک کنزی و ولاستلری قبللر یندن و کیل و ادیمیلری اولان اندریه راستیک و مارتولچیہ دیراغویک نام و ولاستلر ایله دو بروینک کرک خانہ سنہ و اریلوب خواجه حسین نام مرحومک مختلفاتی طلب اولندقده یاشل التمش چیلہ چوقه سی یکریمی التی دنک کہ الی ایکی پاستاو اولور و لاجوردی التمش چیلہ چوقه سی اون التی بیچق دنک کہ اوتوز اوچ پاستاو اولور و کونکونی التمش چیلہ چوقه سی درت دنک کہ سکز پاستاو اولور و قرمزی التمش چیلہ چوقه سی اوچ دنک کہ التی پاستاو اولور و مور التمش چیلہ چوقه سی درت بیچق دنک کہ طقوز پاستاو اولور³⁾ و سیاه یتیم چیلہ چوقه سی بش دنک کہ اون پاستاو⁴⁾ اولور کہ جمعا التمش طقوز دنک کہ یوز اوتوز سکز پاستاو اولور و بر صدوق ایچنده قوماشی کہ خرجی قرمزی کمخا الی ایکی ذراع و خرجی قرمزی اطلاس الی بر ذراع دفعا خرجی قرمزی کمخا الی سکز ذراع دفعا خرجی قرمزی کمخا الی ذراع دفعا خرجی قرمزی کمخا یوز ایکی ذراع دفعا خرجی مور اطلاس الی بر ذراع دفعا خرجی قرمزی کمخا اون بش ذراع دفعا خرجی قرمزی کمخا اوتوز ذراع دفعا خرجی مور کمخا سنجقات قدری خرجی مور خارہ التمش ایکی ذراع دفعا خرجی لاجوردی خارہ الی یدی ذراع دفعا خرجی آل خارہ التمش ذراع دفعا خرجی قرمزی خارہ الی سکز ذراع دفعا خرجی ارغوانی خارہ التمش بر ذراع دفعا خرجی ارغوانی خار الی التی ذراع دفعا خرجی مور خارہ الی یدی

²⁾ U dok. stoji: اوکا

³⁾ Treba da stoji: اوتوز اوتوز پاستاو اولور

⁴⁾ U dok. stoji: پاستاو

ذراع دفعا خرجی یاشل خارہ التمش بر ذراع و بر سبت و یوز قرق بر عدد صاری فلوری و یکرمی ایکی عدد کله سکر و اون طقوز قوتی شکر بادام و بر مور چوقه چاقشور و ایکی فوطه و اوچ ذراع قرمزی کمخا و بر وزنه مع قوتی و اوچ دانه خالی کیسه لر و بر قوشاق و اوچ چنت بچاق و بر کهنه صاری و اله زبون و بر صانصر کورکی قابلو نیتنه دفعا بر سبت و ایکی حرار و بر یاشل فراجه و بر کهنه مور فراجه و ایکی طوناق و زنتین مور چوقه و اون ایکی عدد قرمزی اورمه عرقیه لر و بر بیاض مقرمه و بر کهنه پنبه لوقفتان و ایکی دانه زرداو دریلری و بر کهنه صوف زبون و بر کهنه مور فراجه و اوچ پاره بز و بر کهنه دولبند و اون اوچ دانه چوقه سپورکه سی و التي قطعه طومان و طقوز کوملك و بر بزدن آبانی⁴) و بر کهنه یاشل دوله و بر کهنه قوزی دریسی قابلو فراجه و ایکی مقرمه و ایکی مور قوشاق⁵) مع بچاق و بر مقدار باروت سیاه و بر کهنه کلیم و بر کمر مع قبور و بر قلیج و بر ایر

و محمود چلبی مرحومك مختلفاتی طاب اولندقدہ یاشل التمش چیلہ چوقه سی اون دنك که یکرمی پاستاو اولور و مور التمش چیلہ چوقه سی ایکی دنك که درت پاستاو اولور و لاجوردی التمش چیلہ چوقه سی التي دنك که اون ایکی پاستاو اولور و سیاه یتمش چیلہ چوقه سی ایکی دنك که درت پاستاو اولور و کولکونی التمش چیلہ چوقه سی بر دنك که ایکی پاستاو اولور و ایکی سبت و اون اوچ⁶) کله سکر و طقوز قوتی شکر بادام و بش دانه خالی کیسه لر و اون درت دانه چوقه عرقیه و درت ذراع بیاض اطلاس و بر مقدار قرمزی بویه و ایکی قباق و بر بر نچدن شمعدان و اون عدد اکنه و بر پاره اقلق و بش پاره خورده مرجان و بر بچق زراع و زنتین مور چوقه و بر کهنه مصر اله جه سی دواہ و ایکی کهنه زبون و ایکی طومان چاقشور و بر کهنه صاری قفتان و بر فوطه و اون وقیه چلیک و اون التي دانه بر نچدن جوی لر و الی عدد نقد صاری فلوری و بر زردوا قابلو کهنه لاجوردی⁷) فراجه سی جمعا یکرمی بر دنك که قرق ایکی پاستاو اولور

و خواجه مراد نام ارمنی نك متروکاتی طلب اولندقدہ لاجوردی التمش چوقه سی بر دنك که ایکی پاستاو اولور و یاشل التمش چیلہ چوقه سی بش دنك که اون پاستاو اولور و مور التمش چیلہ چوقه سی بر دنك که ایکی پاستاو اولور و قرمزی التمش چیلہ چوقه سی درت بچق دنك که طقوز پاستا و اولور و سیاه یتمش چیلہ چوقه سی بر بچق دنك که اوچ پاستاو اولور که جمعا دنك اون اوچ که پاستاو یکرمی التي اولور

و بو اوچ نفر متروفا کمسنه لروک چوقه لری دنکی که جمعا یوز اوچ اولور و پاستاو لری ایکیوز التي اولور بو جمله جمعا اولکر و میا نکر یله در و صندوق ایچنده کمخا و اطلاس درتیوز طقوز و سکر قطعه خاره لکه جمعا درتیوز یتمش ایکی ذراع اولور و فلوری لر جمعا یوز طقسان بر فلوری اولور و سائر خوردواتی جمعا تحریر و ترقیم اولنوب دوبرونک کنزی و بیکلری قبلاریندن تسلیم مختلفات مرقومه یه و کیلاری اولان اندریه راستیک و مارتولچه دیراغویک نام ولایتلار بالمواجهه اشبو مذکور اولان میری اسباب طلب اولندقدہ میری قبلندن قبض

⁵) U dok. stoji: قوشا

⁶) U dok. stoji: چ

⁷) U dok. iza ovog opet کهنه

⁴) U originalu stoji: عبانی

و بوسنه خزينه سنه ارسال و ايصال ايچون جميعا نقير قطمير قليل كثير مزبورون زعيم سليمان بيك المباشر و صالح چاوش الناظر و زعيم احمد چلبى الامين نام كمنسه ل الرب بالتمام و الكمال دوبرونيك كمرڪ خانه سندن طشره چقاروب بوسنه خزينه سنه ارسال و ايصال ايچون قبض ايلدوك دوبرونيك كتزي و ولاستلارى كمرڪ خانه سنده و يدلينده مخلفات مذكوره دن بر اچيه و بر حبه باقى قالمدى ديوبالطوع و الرضا اقرار و اعتراف ايتد كلرينده مزبوران اندريه راستيك و مارتولچه دراغويك و لاستلار داخى بالمواجهه مزبورلوك اقرار و اعتراف ليرينى تحقيق و تصديق ايتد كلرينده اشبو و ثيقه صديقه بر سبيل تمسك كتب اولنوب مزبوران و لاستلار يدلينه وضع و دفع اولنديكه لى الحاجه احتجاج و متمسك اولال جري ذاك و حرر فى اوائل شهر شعبان المعظم من شهر سنه تسع (وتسعين) و تسعائه

شهود الحال محرم كتنخدا بن مصطفى امين - امر الله چلبى بن عثمان اغا - حسن بن موسى الترحمان - خواجه محمد بن على شيروانى - خواجه مصطفى بن محمد فوجهوى - احمد اغا بن عبد الله بلچلو - ايوب شيرمرد - خواجه حسن بن عبد الله اسكويى - حمدى بن على - خواجه محمد بن عمر صوفيهوى - حاجى مصطفى بن حاجى محمود سلايىكى - يوسف بن عبد الله سلايىكى - ولى چاوش بن بالى از چاوشان بوسنه - محمد چاوش بن داود از چاوشان بوسنه - حاجى حسين بن حبن فوجهوى - قابل اغا مردم ميرميران بوسنه - محمد بن عبد الله مردم متوفاء خواجه حسين - خداوردى بن عبدالله مردم متوفاء خواجه حسين و غيرهم من الكافرين

Prevod

On

Ono što je u njemu napisano, utvrđeno je kod mene. A tja sam skrušeni Ahmed sin Velije, zadužen sa kadilukom Novi — neka im je obojici prosto.¹⁾

Pečat: Nikog nisam vidio ko je od mene poniziji .... koji izaziva božje zadovoljstvo. Skrušeni Ahmed sin Velije.

Uzrok pisanju pisma i razlog nizanju redova oslovljavanja ovo je: Upućeno ovom siromahu, stiglo je čestito pismo pod uvaženim pečatom njegove ekselencije Hasan-paše, sadašnjeg bosanskog beglerbega — neka mu uzvišeni bog olakša na oba svijeta ono što on hoće — i pod potpisom njegova defterdara gospodina Mehmed-Čelebitije po zeimu Sulejman-begu. U njegovom uzvišenom sadržaju stoji sljedeće:

Na osnovu toga što se čulo, da je prije ovoga umirilo lice po imenu Hodža-Husejn koji je trgovao sa svotom od 20 tovara alkči sa franačkom zemljom i da su mu sa znanjem dubrovačkog kneza i gospode popisani i sačuvani njegovih 70 bala skerletne čohie, 2 bale tkanine, 2 roba i ostali novac i stvari, poslat je radi te stvari ponos slavni i ugledni, starješina vratara zeim Sulejman — neka mu se poveća slava —, a radi ovoga posla napisana vam je i sročena tezkera i poslata takođe dubrovačkom knezu i gospodi. Kada prisprije, potrebno i važno je ovo. Pokažite krajnju pažnju i brigu bez pogovora u tom smislu da, dobro se interesujući za ovu

¹⁾ U dok. stoji: ايتد كلريند

²⁾ tj. njemu i njegovu ocu Veliji.

stvar, kako god zatreba, uz znanje i pristanak sadašnjeg dubrovačkog nadzornika ponosa sebi jednakih, čauša Salih, neka mu se poveća slava, i dubrovačkog emina zeima Ahmed-Čelebije budu popisani, poslani i uručeni sva roba i novac pomenutog umrlog trgovca, sve što se nađe od najmanjih sitnica do najkrupnijih stvari. Ovakve stvari su na odgovarajući način jasno i energično naređene u carskoj ahidnami koja se nalazi u rukama Franaka. Kako je tamo zabilježeno i zavedeno da se ne desi da bude zanemarivanja, krenulo se shodno uzvišenom pismu u tvrđavu Dubrovnik i otišlo se sa pomenutim zeimom Sulejman-begom, nadzornikom Salih-čaušem i sa zeimom Ahmed-Čelebijom, eminom, te sa vlastelom Andrijom Rastićem i Martolicom Dragovićem koji su od strane dubrovačkog kneza i vlastele zastupnici i njihovi ljudi, do dubrovačke carinarnice. Kada je zatražena zaostavština umrlog Hodže Husejina, (nađeno je): njegova zelena od 60 čili²⁾ čoha: 26 bala, što čini 52 topa; njegova azurne boje od 60 čili čoha: 16½ balla, što čini 33 topa; njegova ružičasta od 60 čili čoha: 4 bale, što čini 8 topova; njegova crvena od 60 čili čoha: 3 bale, što čini 6 topova; njegova ljubičasta od 60 čili čoha: 4½ bale, što čini 9 topova; njegova crna od 70 čili čoha: 5 bala, što čini 10 topova. Svega 69 bala, što čini 138 topova.

U jednom sanduku njegov kumaš (tkamina): 52 lakta crvenog damasta; 51 lakat crvenog satena; dalje 58 lakata crvenog damasta; 50 lakata crvenog damasta; 102 lakta crvenog damasta; dalje 51 lakat ljubičastog satena; 15 lakata crvenog damasta; 30 lakata crvenog damasta; ljubičasti damast u veličini zastave; 62 lakta ljubičaste hare (svile); dalje 57 lakata svile azurne boje; 60 lakata zatvoreno-ružičaste svile; 58 lakata crvene svile; 60 lakata svile boje jorgovana; 56 lakata svile boje jorgovana; 57 lakata ljubičaste svile; 61 lakat zelene svile; — zatim jedan sepet, 141 komad žutih zlatnika, 21 glavica šećera, 19 kutija badema u šećeru, jedne čakšire od ljubičaste čoha, dvije fute (piregače), 3 lakta crvenog damasta, jedna tezulja sa kutijom, 3 prazne kiese, jedan pojas, 3 para noževa, jedan stari zubun od žute vane, kratak kaput (mintan) postavljen kunovinom, dalje jedan sepet, 2 vreće od kostreli, jedna zelena feredža (kuta), ljubičasta vizantiska čoha za 2 odjeće, 12 komada crvenih pletenih kapa, jedna bijela manama, jedan stari pamučasti kaftan, 2 kunske kože, jedan stari sukneni zubun, jedna stara ljubičasta feredža (kuta), 3 komada beza, jedan stari tulband (muslin), 13 komada metala za čohu, 6 komada gaća, 9 košulja, jedna abanija od beza, jedna stara zelena dolama, jedna stara feredža (kuta) postavljena janjećom kožom, 2 marame, 2 ljubičasta pojasa, sa nožem, nešto crnog baruta, jedan stari čilim, pojas sa kuburom (kesom za pištolje), jedan mač i jedno sedlo.

²⁾ U Sami-beyovom »Kamusı türki« ova riječ pisana je چيله i znači:

1) یای کیریشی، وتر زه 2) ابریشم و صیرمه و سائرہ د متی

Kod Omer-Lufti Barkana u njegovoj zbirci »Kanunlar«, I, 1945, str. 303 stoji: »Ve Nemçe canibinden gelen yüz çile چيله iskarlatdan ki elli endaze ola ikiyüz akçe gümrük alina Ve seksen çile iskarlatdan yüz akçe gümrük alina Ve garanenin ziraından dahi on iki akçe Ve diminin pastavından yirmi beş akçe ve nemeç dilenç ve desplum dimek ile maruf çukanin balından ki bir denkdir beşyüz akçe alina...« etc.

U Jajačkom sidžilu Orijentalnog instituta u Sarajevu, str. 229, I stoji:

etc. هر بر ذراع (۱) ایکیشرتون قیمتو الی بش ذراع بر ستو [بستو] [valjda: التمش چيله مور چوقهئی

Ja sam u turskim dokumentima sretao riječ چيله u značenju težinske mjere. Iz teksta Jajačkog sidžila, teksta uzetog od Barkana kao i teksta našega dokumenta vidi se da se izraz چيله javlja uz dužinsku mjeru kao paralelna mjera. Logički izlazi da ovdje izraz چيله treba da fungira kao neka druga vrsta mjere koja upotpunjuje podatke koje o čohi daje dužinska mjera.

Kada je zatražena zaostavština umrlog Mehmed-Čelebije, (nađeno je): njegova zelena od 60 čili čoha: 10 bala, što čini 20 topova; njegova ljubičasta od 60 čili čoha: 2 bale, što čini 4 topa; njegova od 60 čili čoha azurne boje: 6 bala, što čini 12 topova; njegova crna od 70 čili čoha: 2 bale, što čini 4 topa; njegova ružičasta od 60 čili čoha: 1 bala, što čini 2 topa; 2 sapeta, 13 glava šećera, 9 kutija badema u šećeru, 5 komada praznih kesa, 14 komada kapa od čohe, 4 lakta bijelog satena, nešto crvene boje, 2 poklopca, jedan svijećnjak od mjedi, 10 komada igala, jedno bjelilo, 5 komada sitnog korallja, 1½ lakat ljubičaste vizantiske čohe, jedna stara dolama od šarenog egipatskog katuna, 2 stara zubuna, 2 čakšire, jedan stari žuti kaffan, 10 oka čelika, 16 komada klinaca od mjedi, 50 komada žutih dukata u gotovom i jedna stara feredža (kuta) azurne boje postavljena kunovinom. Svega 21 bala, što čini 42 topa.

Kada je zatražena zaostavština Jermena po imenu Murad-hodže, (nađeno je): njegova od 60 čili čoha azurne boje: jedna bala, što čini 2 topa; njegova zelena od 60 čili čoha: 5 bala, što čini 10 topova; njegova ljubičasta od 60 čili čoha: jedna bala, što čini 2 topa; njegova crvena od 60 čili čoha: 4½ bale, što čini 9 topova; njegova crna od 70 čili čoha: 1½ bala, što čini 3 topa, a to je svega 13 bala, što čini 26 topova.

Broj bala ova tri umrla lica iznosi 103, a to čini 206 topova. A sve je to skupa sa pahuljastom površinom i sa srijedom (?). Damast i saten u sanduku iznose 409 lakata a 8 komada hare (svile) iznosi svega 472 lakta. Broj zlatnika je svega 191 zlatnik. I sve ostale sitnice su im popisane i pobilježene.

Kada je pomenuta carska roba zatražena u prisutnosti vlastele Andrije Rastića i Martolice Dragovića koji su od strane dubrovačkog kneza i gospode opunomoćeni da predaju rečenu zaostavštinu, tada su pomenuti zeim Sulejman-beg, mubašir, Salih-čauš, nadzornik i zeim Ahmed-Čelebi, emin koji su (bili određeni) od države da to preuzmu i dostave Bosanskoj blagajni, sve od najmanjih sitnica do najkrupnijih stvari uzeli. I kada su oni dobrovoljno izjavili i priznali: »Mi smo sve potpuno izvukli iz dubrovačke carinarnice da bi to otposlali i dostavili Bosanskoj blagajni. U carinarnici i u rukama dubrovačkog kneza i vlastele nije ostalo ništa od pomenute zaostavštine«, te kada su i rečena vlastela Andrija Rastić i Martolica Dragović u njihovoj prisutnosti to potvrdili i priznali njihove izjave i priznanja, napisana je ova vjerodostojna isprava kao priznanica i uručena je pomenutoj vlasteli da im pri potrebi služi kao dokaz i priznanica.

Ovo se dogodilo i napisano je početkom poštovanog mjeseca šabana godine 999 (25 maja do 3 juna 1591).

Svjedoci: Muharem-kethuda sin Mustafe, emin; Emrullah-Čelebi sin Osman-age; Hasan sin Muse, tumač; Hodža-Mehmed sin Alije Širvanac; Hodža-Mustafa sin Mehmedov Fočak; Ahmed-aga sin Abdulahov Biščanin; Ejub Širmerd; Hodža-Hasan sin Abdulahov Skopljanac; Hamdi sin Alije; Hodža-Mehmed sin Omerov Sofijac; Hadži Mustafa sin Hadži Muhamedov Solunjanin; Jusuf sin Abdulahov Solunjanin; Veli-čauš sin Balijev iz (reda) bosanskih čauša; Mehmed-čauš sin Daudov iz (reda) bosanskih čauša; Hadži Husejn sin Hasanov Fočak; Kabil-aga čovjek bosanskog beglerbega; Mehmed sin Abdulahov, čovjek umrlog Hodže-Husejna; Hudaverdi sin Abdulahov, čovjek umrlog Hodže-Husejna; i ostali od hrišćana.

Dok. 27/1, V sv. Drag. arh.

بوسنه بکلیر بکیسنک عرضیله ویریلان محضر صورتیدر

یوزیره قویوب سعادتلو و عدالتلو و مقرآ قولرینه مرحمتلو سلطانم حضرتلرینک مبارک خاکپای شریفلرینه یوزمز سورمکدن صکره عرض حال بندکان¹⁾ طائفهء تجاران بودرکه هرسک سنجاغنده واقع دوبره و نیک اسکله سنده انقونه نام مخلده تجارت طریقله مرور و عبور ایلدکلریمزده ایکی کومروک نامیله بری جانب میری یه و یروب و بر دخی کفره جانبندن النورکن بالآخر اداسنه اقتدارمز اولایوب و استانهء سعادتله واروب خصوص²⁾ مزبوری کورمک ایچون و هر نه خرج و مصرف اولور ایسه یه اداسنه مقر و معترف اولوب محلته واردقده کفره سنک عهدنامه لرینه مراجعت و نظر اولتوب کوردلکده فرنک طایفه سنک کمرکی قید اولیوب الدقلری خلاف قانون اولمغین ایام عدالت پادشاهیده محروسهء سراییده و موستارده و بانه لوقه ده و بلغرادده و سایر قصبه لرمزده واروب کلن تجار فقراسنه طایفهء مزبوره³⁾ ایلدکلری ظلم و تعدی سی⁴⁾ منع و دفع اولمامشکن یه قناعت اتمیوب دوبرونیک اسکله سنه چقلدقده دوبرونیک فرنکی احداث ایتدیکی کمرک بهانه سیله امتعه لریمزی اخذ ایدوب و کمرکلری بالتام قبض ایتدکلرنده امتعه لرمزده بر مقدار اچمه ظهور ایتدکله هم امتعه مزی و هم امتعه مزده بولنان اچمه مزی جبرا و قهرا الوب قرق سنه دن بر و تجار فقراسندن خلاف قانون و خلاف عهدنامه یوکاریمزی چوزوب کیسی کومروک و کیسی امتعه لرمزده بولنان نقود الدقلری اوچبوزیکرمی یوک اچمه لریمزی فرنک طایفه سنندن کندو اقرارلری موجبجه ذکر اولنان مبلغ مرقوم طلب و تحصیل ایچون اشبو دارندهء حروف ابراهیم بنده لری جانبمزدن وکیل مطلق نصب و تعیین اولتوب فرنک طایفه سنک یدنده اولان مبلغ مرقوم الیورمک بابنده اولکله واقع حالدر و قوعی اوزره عدالت پناهه عرض و محضر اولندی باقی فرمان و لطف و احسان عدالت پناهکدر

بنده عمر چاوش موستاری - بنده الحاجی نذیر موستاری - بند عبدی خواجه موستاری - بنده احمد خلیفه موستاری - بنده الحاجی حسن مستاری - بنده محرم تجار السرای - بنده ابراهیم انا قپودان سابق یاسنوجه - بنده نذیر تجار السرای حالا - بنده الحاج حسن تجار سرای - بنده الحاجی رجب تجار سرای - بنده الحاجی حسن موستاری - بنده الحاجی مصطفی تجار بانه لوقه - بنده الحاجی احمد تجار بانه لوقه - بنده الحاجی مصطفی تجار سرای - بنده محمود بک ۰۰۰ - بنده حاجی حسن موستاری - بنده الحاجی محمود موستاری - بنده طوراق سپاهی موستاری - بنده الحاجی عثمان موشه تجار سرای - بنده الحاجی درویش تجار بوسنه سرای - بنده محمد تجار السرای - بنده تجار عبدالله تجار السرای - بنده الحاجی حسن تجار السرای - بنده الحاجی حسن سرای - بنده حاجی حسین سرای - بنده حاجی محمد سرای - بنده ابراهیم سرای تجار - بنده حاجی موسی⁵⁾ سرای

¹⁾ U dok. stoji: بنده کان   ²⁾ U dok. stoji: خصوصی   ³⁾ U dok. stoji: مزبور

⁴⁾ U dok. stoji: تعدی بی   ⁵⁾ Možda مسلی

تجار - بنده محمد تجار - بنده سفر موستاری - بنده حاجی درویش - بنده حاجی حسین تجار سرایی - بنده حاجی
 حسن سرایی تجار - بنده حاجی احمد تجار - بنده حاجی محمد تجار - بنده درویش تجار سرایی - بنده احمد سرایی تجار
 - بنده الحاجی شعبان تجار سرای - بنده رجب تجار سرای - بنده حاجی ایریشان - بنده حاجی می سرای - بنده
 حاجی درویش - بنده حاجی حسین تجار سرای - بنده احمد تجار - بنده درویش تجار سرای - بنده حاجی صالح
 تجار - بنده حسن تجار اورنجه - بنده تجار اورنجه - بنده ابراهیم تجار - بنده حسن تجار - بنده مصطفی بانه لوقه -
 بنده محمد تجار - بنده قورد تجار

Prevod

Kopija molbe date uz pretstavku bosanskog beglerbega

Pošto smo, stavivši lice k zemlji, pali ničice u prašinu pred blagoslovenim i plemenitim podnožjem njegovog veličanstva srećnog, pravednog i prema svojim robovima postojano samilosnog sultana, mi ponizni trgovci molimo ovo:

Budući da smo u luci Dubrovniku u Hercegoviačkom sandžaku, kada bismo prolazili i odlazili trgovačkim poslom u mjetu Ankonu, pod imenom dviju carina davali jednu carskom fiskusu, a i druga nam je uzimana od strane hrišćana, postalo nam je najzad nemoguće da to (i dalje) plaćamo. Da bi se otišlo na Srećnu Portu i pomenuta stvar izvidjela, prihvatili smo i priznali da platimo sve izdatke i troškove, ma koliko oni bili. Kada se tamo otišlo i kada je uzeta ahdinama njegovih (tj. dubrovačkih) hrišćana i u nju se pogledalo i vidjelo (utvrđeno je da) nije zapisana carina Franaka. Iako nije zabranjeno i suzbijeno nasilje i presizanje koje pomenuti u dane carske pravde čine siromasima trgovcima iz bogom štićenog Sarajeva, Mostara, Banjaluke, Beograda i ostalih kasaba, koji odlaze i dolaze pošto je ono što oni uzimaju protuzakonito, ipak se timе ne zadovoljavaju, nego, kada se izide na dubrovačku skelu, dubrovački Franci, pod izgovorom carine koju su izmislili uzimaju nam robu, te kada potpuno uzmu carine, pošto se pojavi nešto novca u našim robama, oduzmu nam silom i nasiljem i našu robu i naš novac koji se nade u našoj robi. Postavili smo i odredili sa svoje strane ovog nosioca isprave, roba njegovog veličanstva Ibrahima, za apsolutnog zastupnika da bi zatražio i pobrao od Franaka shodno njihovom vlastitom priznanju (dolje) pomenutu naznačenu svotu (od) 320 tovara našega novca koji su oni protivno zakonu i protivno ahidnami već 40 godina uzimali od siromaha trgovaca, razvezujući naše toware, nešto kao carinu, nešto kao novac koji se našao u našoj robi. Da bi pomenuta svota koja se nalazi u ruci Franaka bila uzeta, podnesena je molba utočištu pravde sa stvarnim i istinskim stanjem stvari. Uostalom, zapovjed, blagonaklonost i dobročinstvo pripada utočištu pravde.

Ponizni Omer čauš Mostarac; ponizni hadži Nezir Mostarac; ponizni Abdi hodža Mostarac; ponizni Ahmed halife Mostarac; ponizni hadži Hasan Mostarac; ponizni trgovac Muharem Sarajlija; ponizni Ibrahim aga, bivši kapetan Jasenovca; ponizni trgovac Nezir sada Sarajlija; ponizni hadži Hasan sarajevski trgovac; ponizni hadži Redžep sarajevski trgovac; ponizni hadži Hasan Mostarac; ponizni hadži Mustafa banjalučki trgovac; ponizni hadži Ahmed banjalučki trgovac; ponizni hadži Mustafa sarajevski trgovac; ponizni Mahmud beg . . . ; ponizni hadži Hasan Mostarac; ponizni hadži Mahmud Mostarac; ponizni Durak spahija Mostarac; ponizni hadži Osman Muša sarajevski trgovac; ponizni hadži Derviš sarajevski trgovac; ponizni

Mehmed trgovac Sarajlija; ponizni trgovac Abdullah Sarajlija; ponizni hadži Hasan trgovac Sarajlija; ponizni hadži Hasan Sarajlija; ponizni hadži Husejn Sarajlija; ponizni hadži Mehmed Sarajlija; ponizni Ibrahim Sarajlija trgovac; ponizni hadži Musa Sarajlija trgovac; ponizni Mehmed trgovac; ponizni Sefer Mostarac; ponizni hadži Derviš; ponizni hadži Husejn sarajevski trgovac; ponizni hadži Hasan Sarajlija trgovac; ponizni hadži Ahmed trgovac; ponizni hadži Mehmed trgovac; ponizni Derviš sarajevski trgovac; ponizni Ahmed Sarajlija trgovac; ponizni hadži Šaban sarajevski trgovac; ponizni Redžep sarajevski trgovac; ponizni hadži Irišan; ponizni hadži Memi Sarajlija; ponizni hadži Derviš; ponizni hadži Husejn sarajevski trgovac; ponizni Ahmed trgovac; ponizni Derviš sarajevski trgovac; ponizni hadži Salih trgovac; ponizni Hasan ornički trgovac; ponizni ornički trgovac; ponizni Ibrahim trgovac; ponizni Hasan trgovac; ponizni Mustafa — Banja Luka; ponizni Mehmed trgovac; ponizni Kurd trgovac.

6

Dokument bez signature, sveska VI Carte turche

باعث حروف بودر که فوجہ ساکنہ نندن الحاج حسین شیر مرد زاده نام کسنہ دورونیک اسکلہ سنہ اوتوز
التي يوك صحتيان (و) مشين ادميبي احمد باشه ايله كوندورب مذكور¹⁾ احمد كويہ بنوب انقونيه كيدر كن انا بولي
كمولري راست كلوب متاعيله كيرفت ايدوب دورونيك بكلري و ويلاستلرني ادم كندورب بعنايت الله تعالى
خلاصى ميسر اولوب اطلاق ايتدورب مرقوم الحاج حسين ارسال ايلدوكي متاعى بالجمله تاميله الوب اخذ و قبض
ايلدم بر اصيل ضرر و زيانم اولدى ديو اقرار و اعتراف ايلدوكي اجلدن يدينه بوتد كره و يرلدى وقت حاجتده
ابراز ايليه تحويراً في²⁾ اواسط جمادى الاخر سنه ست و عشرين و الف

الفقيه ديلاور امين م

Prevod

Razlog je pisanja ovo. Hadži Husejn Širmerd-zade, stanovnik Foče poslao je na dubrovačku skelu po svom čovjeku Ahmed baši 36 tovara sahtijana i štavljene kože. Dok je pomenuti Ahmed, ukrcavši se u brod, išao za Ankonu, sreli su ga napuljski brodovi i zarobili su ga zajedno sa robom. Dubrovačka gospoda i vlastela poslala su čovjeka i milošću uzvišenog boga uspjelo je da bude oslobođen. Učinili su da bude pušten. Budući da je pomenuti hadži Husejn potvrdio i priznao da je potpuno primio i preuzeo svu robu koju je poslao, bez znatnije štete i gubitka, uručena je njemu (Ahmed baši) ova isprava. Neka je pokaže u slučaju potrebe.

Napisano sredinom džemaziul ahira 1026 godišne (15 do 25 juna 1617).

Ponizni Dilaver, emîn.

¹⁾ Ornica, danas selo kod Foče.

²⁾ U dok. stoji: مذكور. ³⁾ U rukopisu stoji: في شهر اواسط

Dok. bez broja, filza Cx

محمد بن ابراهيم خان مظفر دائماً

اقضى قضاة المسلمين اولى ولاية الموحدين معدن الفضل واليقين وارث علوم الانبياء (و) المرسلين حجة
الحق على الخلق اجمعين المختص بمزيد عنايت الملك المعين مولانا سراى قاضيسى زيدت فضائله وقدوة ارباب الاقبال
عمدة¹⁾ اصحاب الاجلال جامع وجوه الاموال عامل الخزائن باحسن الاعمال المختص بمزيد عنايت الملك البارى بوسنه
خزينهسى دفتردارى (prazno) دام علوه توقيع رفيع همايون واصل اوليحق معلوم اولاكه و نديك بايلوسى اولان
قدوة امراء الملة²⁾ المسيحيه (prazno) در سعادتته عرضحال ايدوب اسپلت اسكلهسنه كلان تجار قديمين اوله
كلدوكى اوزره حين صلحه بوسنه خزينهسى دفتردارى طرفندن امين كلوپ اوتوردقده طرفندن تجازك كمركى نه
مرته الندوغى بوسنه خزينه سنده اولان دفتر خانه دن صورت دفتر اخراج اولنوب موجبجه لازم كلان كمركى بو
انه دكين³⁾ ويره كلمشكن حاليا امين اولنلر اول دفتر صورتته مخالف ايپك يوكندن بيك بشيوز اتچه النوركن
اون التى ريال طلب ايدوب و ديبا يوكندن التمش غروش النوركن سكسان غروش ايله بر ربع طلب ايدرلر و
قاطيفه يوكندن التى غروش النوركن بتمش غروش طلب ايدرلر و قماش يوكندن اون دورت غروش النوركن يكرمى
غروش طلب ايدرلر وسايه چوقه يوكندن طقوز غروش النوركن اون اوچ غروش بر ربع طلب ايدرلر و اسكرلت
چوقه يوكندن بش غروش النوركن يدى بچق غروش طلب ايدرلر و بوندن ماعدا كمرك ايچون زياده غروش الميوب
يالدىز التونى طلب ايدوب تجاره زياده تعجيز ورنجيده ايلدكندن اسكله اشلميوب ميرى يه و تجاره غدر ايدرلر ديو
بلدروب صورت دفتر و عهدنامه همايون موجبجه عمل اولنوب خلاف قانون و دفتر زياده طلبيله رنجيده و رميد
ايتدريلامك بانبده امر شريفم رجا ايلدوكى اجلدن خزينه عامره مده محفوظ اولان باش محاسبه دفتريته نظر
اولندقده بوندن اقدم و نديك ايله اولان جنك وجدال دوستلغه مبدل اولوب صلح و صلاح اولغله اردوى
همايونغه و نديك جمهوريتك الجيضى عرضحال صونوب اسپلت اسكلهسى اچيلوب تجار طايفهسى كمركلرين قانون
قديم اوزره ادا ايلدكندن صكره خلاف شرع شريف و عهدنامه همايون قيدينه مغاير اخردن مداخلة اولنامق
ايچون امر شريف رجا اتمكين جنكندن مقدم امين اولنلر نه محلده اوتوره كلمش ايسه يه اول محلده اوتوروب
كلان تجازك رسم كمركلرين قانون قديم اوزره ادا ايلدكندن صكره خلاف شرع شريف و مغاير عهدنامه همايون
تجار طايفه سنه دخل ورنجيده اولنميه ديو سكسان تاريخينده امر شريف و يرلدوكى عرض اولندقده امدى عهدنامه
همايون موجبجه و قانون اوزره عمل اولتمق فرمانم اولمشدر بيوردومكه حاكم شريفمله واردقده بو بابده صادر
اولان امرم اوزره عمل ايدوب دخى اسكله مزبوريه متاع كتورن تجار طايفهسى كتوردكلري متعارينك ميرى يه
عايد اولان رسم كمركلرين عهدنامه همايون و قانون قديم اوزره و دفتر موجبجه ادا ايلدكندن صكره من بعد
قانون قديمه و عهدنامه همايونه مخالف زياده طلبيله رنجيده و رميده ايتدرميه سين علامت شريفه اعتماد قلاسين
تحريراً فى اليوم التاسع عشر (من) شهر محرم الحرام سنه تسعين و الف
بمقام ادرنه المحروسه

1) U dok. عمدت

2) U dok. الملت

3) Ovdje suvišno stoji: دفتر موجبجه

Prevod

TUGRA:

Mehmed, sin Selim-hana, uvijek pobjedonosan.

Najpravednijem od pravovjernih kadija, najdostojnijem od dostojanstvenika koji vjeruju u jedinog boga, rudniku vrline i istine, nasljedniku znanja profeta i božjih poslanika, dokazu istine za sve ljude, obdarenom milošću vladara koji pomaže, uzvišenom gospodinu sarajevskom kadiji — neka mu se povećaju vrline — i uzoru srećnih, osloncu uzvišenih, sakupljaču raznovrsnih blaga, uzornom ruklovaocu blagajni, obdarenom milošću vladara — stvoritelja, defterdaru Bosanske blagajne — neka mu potraje uzvišenost.

Kada dođe uzvišeni carski znak, da se zna:

Mletački bailo, uzor hrišćanskih starješina podnio je molbu mojoj Srećnoj Porti i saopštio: »Iako su trgovci koji dolaze na splitsku skelu klada bi, kako je to od starine uobičajeno, u doba mira došao emir od strane dofterdara Bosanske blagajne i otsjeo, te pošto bi bila izvađena kopija deftera iz defterhane u Bosanskoj blagajni (o tome) koliko carine treba da se uzme s njegove strane, dosada shodno njoj davali potrebnu carinu, sada oni koji su emini suprotno toj kopiji deftera traže od tovara svile 16 rijala, premda se uzimalo 1500 alkči; od tovara brokata traže 80¼ groša, dok se uzimalo 60 groša, od tovara velura traže 70 groša, dok se uzimalo 50 groša; od tovara tkanine traže 20 groša, dok se uzimalo 14 groša; od tovara saječohne traže 13¼ groša, dok se uzimalo 9 groša; od tovara skarlatne čohne traže 7½ groša, dok se uzimalo 5 groša. Osim toga, zato što ne uzimaju mnogo groša za carinu već traže venecijanske dukate i time mnogo zlostavljaju i uznemiruju trgovce, skela ne radi, pa tako nanose štetu carskom dobru i trgovcima.

Kada se, zato što je zatražio moju čestitu zapovijed da se postupa shodno kopiji deftera i carskoj ahidnami i da se ne dopusti uznemiravanje i zlostavljanje time što se suprotno zakonu i defteru traži više, pogledalo u glavne računске deftere koji su pohranjeni u mojoj carskoj blagajni, (nadenio je ovo):

Kako su prije ovoga rat i borba s Mlecima zamijenjeni prijateljstvom i nastali su mir i dobri odnosi, te kako je poslanik Mletačke Republike pri mom carskom logoru podnio molbu i zamolio čestitu zapovijed da, pošto se otvori splitska skela i trgovci plate svoje carine po starom zakonu, ne bude suprotno svijetlom šerijatu i protivno propisu carske ahidname miješanja od strane drugoga, to je sada, kod je izviješteno kako je (10) 80 godine izdata čestita zapovijed da oni koji su bili emini prije rata na kojem su se god mjestu obično nalazili opet ostanu na tom mjestu i da, pošto trgovci koji dolaze plate po starom zakonu carinsku taksu, ne bude suprotno svijetlom šerijatu i protivno carskoj ahidnami presizanja i uznemiravanja u odnosu na trgovce, uzašla je moja zapovijed da se postupa shodno carskoj ahidnami i po zakonu. Naredio sam da, kad ode s mojom čestitom zapovijedi, postupiš po mojoj u tom smislu izdatoj naredbi, te da otsada ne dopustiš uznemiravanje i zlostavljanje time što će se suprotno starom zakonu i carskoj ahidnami tražiti više, pošto trgovci koji donose robu na pomenutu skelu plate po carskoj ahidnami i starom zakonu carinske takse koje pripadaju carskom fiskusu na svoje robe koje donose. Osloni se na moj časni znak.

Napisano 19 dana svetoga mjeseca muharema 1090 godine (2 marta 1679 god.) u bogom štićenom mjestu Jedrenu.

RÉSUMÉ:**QUELQUES DOCUMENTS SUR LE COMMERCE AU TEMPS DE LA DOMINATION TURQUE.**

Ces documents représentent une partie des matériaux historiques qui se trouvent dans les archives de Zara et autres centres de Dalmatie et que l'auteur a rassemblé lors de ses voyages d'étude. Ces documents renferment des renseignements précieux sur le commerce de nos pays lors de la domination turque avec les pays de l'autre côté de l'Adriatique aux XVI et XVII siècles. Ils mettent de la clarté dans certains moments internes du développement commercial de nos pays, indiquent son accroissement comme aussi la structure des importations et exportations. Ils confirment le caractère arriéré de la production des biens dans les pays turcs, révèlent l'exploitation directe ou étrangère comme aussi certaines tendances des négociants de l'empire Ottoman lui-même à mettre fin à cette exploitation étrangère pour s'y substituer eux mêmes. Dans son avant-propos, l'auteur cherche par l'analyse de ces documents à montrer leur importance et attire l'attention des autres investigateurs sur les très intéressantes sources d'information sur le commerce dans les archives de Dalmatie, et particulièrement dans celles de Zara.